

Utviklingen i alderspensjon pr. 30. september 2015

Notatet er skrevet av: Iren Amundsen, Atle Fremming Bjørnstad, Oddbjørn Haga, 12.11.2015.

Utviklingen pr. 30. september 2015

Ved utgangen av 3. kvartal 2015 er det 861 700 personer som mottar alderspensjon, en økning på 31 700 eller fire prosent fra utgangen av 3. kvartal 2014. 8 300 av økningen er i aldersgruppa 62-66 år, dvs. at nærmere 74 prosent av økningen skjedde blant pensjonister 67 år og over.

87 300 personer i alder 62-66 år mottar alderspensjon. Dette betyr at nærmere 31 prosent av befolkningen i denne aldersgruppa er alderspensjonister. Ved første telletidspunkt etter at pensjonsreformen trådte i kraft – utgangen av 1. kvartal 2011 - var andelen seks prosent.

Selv om antall alderspensjonister øker, viser antall nye alderspensjonister en nedgang på 3 300 i 1.-3. kvartal 2015 sammenliknet med samme periode i 2014. Nedgangen skyldes i sin helhet at færre starter uttaket ved 67 år. Det er to grunner til dette: Færre 67-åringer i befolkningen sammenliknet med 2014 og at en høyere andel allerede har tatt ut pensjon før de fylte 67 år. I løpet av 1.-3. kvartal 2015 er 61 prosent av nye alderspensjonister 67 år mot 54 prosent i løpet av 1.-3. kvartal 2011. 54 300 personer ble registrert som nye alderspensjonister i løpet av 1.-3. kvartal 2015.

Andelen som velger å ta ut gradert alderspensjon avtar stadig, men nedgangen i andelen blir mindre for hvert år. Mens 18 prosent av alderspensjonistene i alderen 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av 1. kvartal 2011, er andelen nå nede i 10 prosent.

Gjennomsnittlig årlig pensjon (omregnet med konsumprisindeksen) økte fram til og med 2014. Ved utgangen av 3. kvartal var imidlertid gjennomsnittlig pensjon 223 600 kroner mot 224 500 kroner ved utgangen av 3. kvartal 2014. Dette skyldes i hovedsak at grunnbeløpet økte med bare 1,9 prosent fra 1. mai 2014 til 1. mai 2015, mens prisstigningen i september 2015 var 2,1 prosent fra september 2014. Samtidig er det en økning i antallet som har tatt ut pensjon før fylte 67 år og dermed får livsvarig lavere pensjon. Dette bidrar gradvis til en reduksjon i gjennomsnittlig pensjon for alderspensjonistene totalt sett, etter hvert som de som har valgt tidliguttak gradvis blir eldre.

Til tross for at de fleste tar ut full alderspensjon, fortsetter mange i arbeid ved siden av pensjonen. 61 prosent av alderspensjonistene under 67 år er nå samtidig registrert i arbeid. Denne andelen har holdt seg nokså stabil de siste årene. Andelen av befolkningen i arbeid i alderen 62-66 år har derimot økt betraktelig fra september 2010 (før reformen trådte i kraft) til september 2015. Dette skyldes trolig i stor grad at pensjonsreformen har gitt bedre insentiver til arbeid. Økningen er særlig markant for årskullet som fylte 62 år i 2011, som var det første årskullet som fullt ut ble omfattet av fleksibiliteten i reformen.

Pensjonsreformen

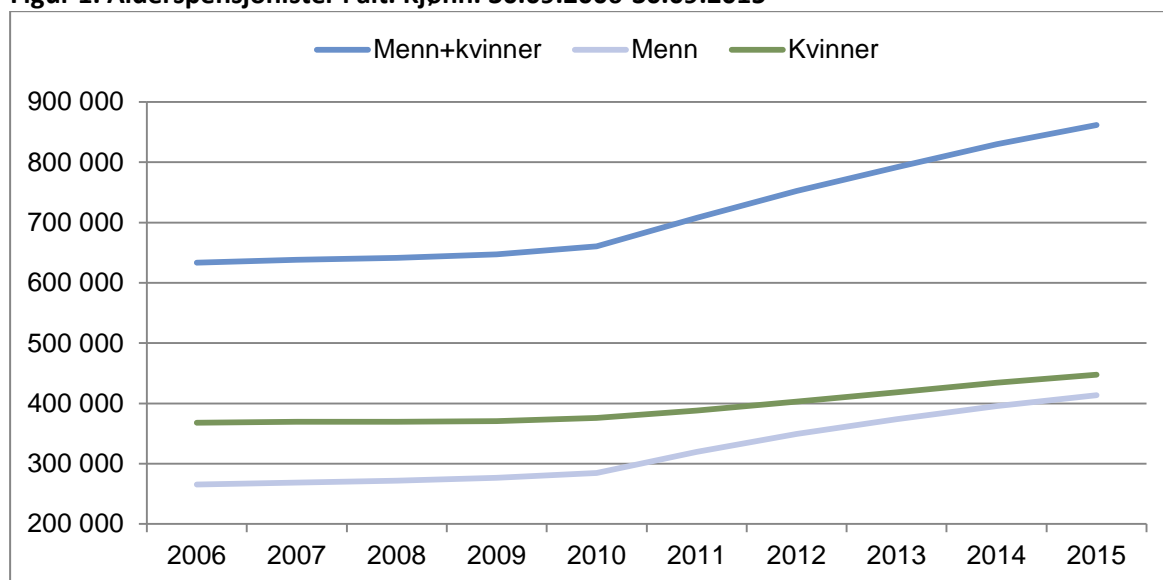
Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon; 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Antall alderspensjonister øker, men ...

Antall alderspensjonister økte med 31 700 fra 30. september 2014 til 30. september 2015, slik at antall personer som mottar alderspensjon ved utgangen av 3. kvartal 2015 er **861 700**. Menn står for 58 prosent av økningen, noe som utgjør 18 400 personer. Selv om andelen menn med alderspensjon er økende, avtar veksten sammenlignet med de foregående årene. Til sammenligning stod menn for 74 prosent av økningen fra 30. september 2010 til 30. september 2011. Kvinner har altså en høyere andel av økningen i de tre første kvartalene 2015 sammenliknet med samme periode i 2011.

Figur 1 viser utviklingen i antall alderspensjonister fra 2006 fram til i dag. Veksten har vært langt kraftigere i årene fra og med 2011 enn tidligere i perioden. Dette skyldes pensjonsreformen, og at den nedre aldersgrensen for uttak av alderspensjon ble redusert fra 67 til 62 år. Pr. 30. september 2006 var det 102 700 flere kvinnelige alderspensjonister enn mannlige alderspensjonister. Som figuren viser har forskjellen mellom kjønnene sunket betraktelig etter innføringen av pensjonsreformen. Pr. 30. september 2015 er forskjellen 33 900.

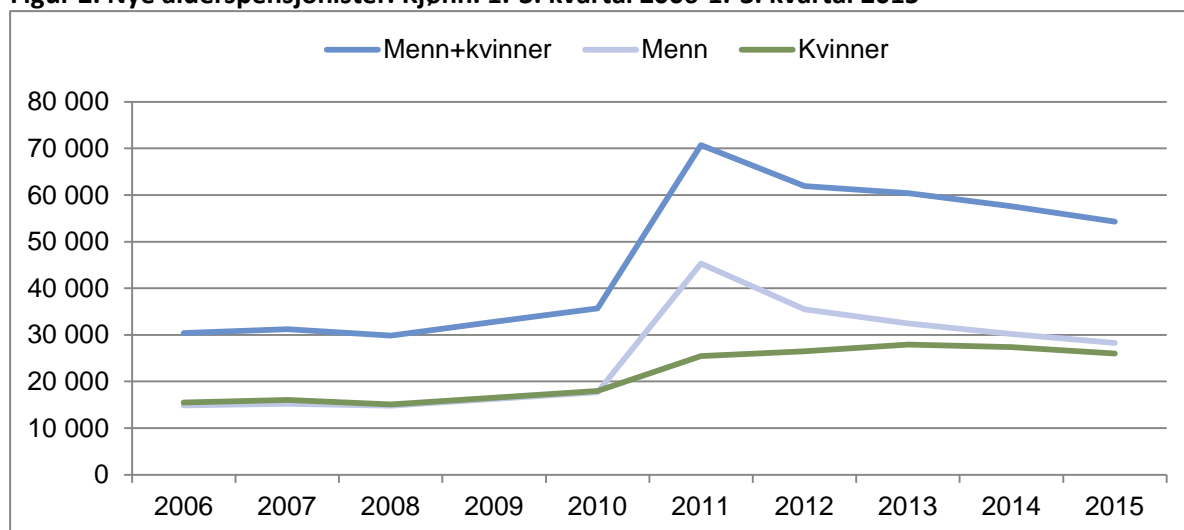
Figur 1. Alderspensjonister i alt. Kjønn. 30.09.2006-30.09.2015

... samtidig avtar antall nye alderspensjonister svakt

Antall nye alderspensjonister er 54 300 i 1.-3. kvartal 2015 mot 57 600 i samme periode 2014, dvs. en nedgang på 3 300, eller 5,7 prosent. Mennene utgjør 2 200 av denne nedgangen (figur 2).

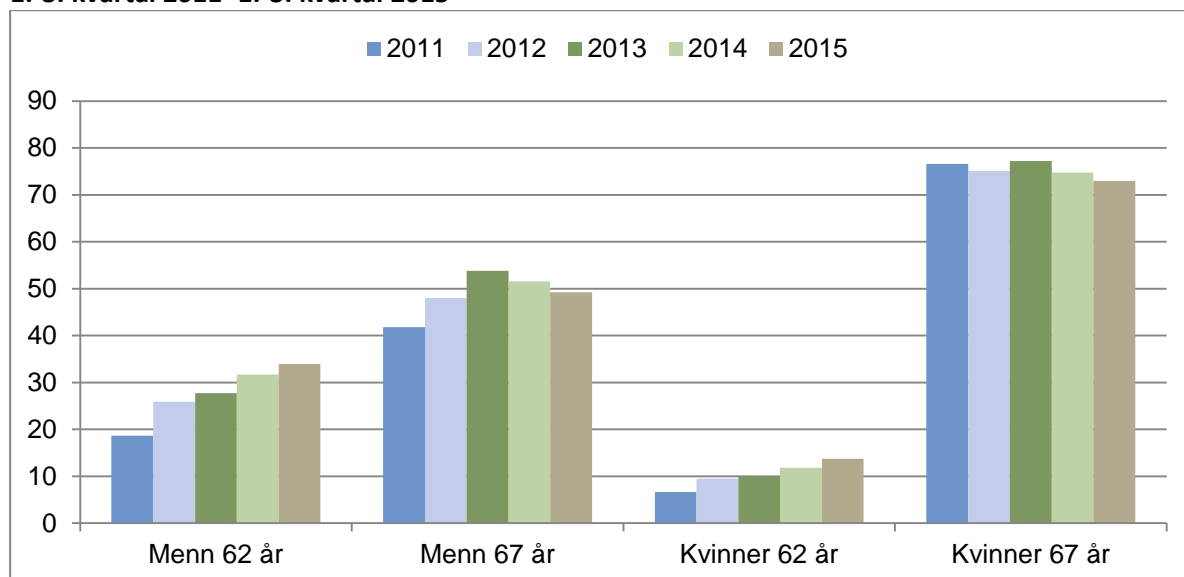
Figur 2. Nye alderspensjonister. Kjønn. 1.-3. kvartal 2006-1.-3. kvartal 2015*

*Tall for 2009 er beregnet

Det er særlig mange som tar ut alderspensjon ved fylte 67 eller 62 år. Av de nye alderspensjonistene i de tre første kvartalene i 2015 var andelen som tok ut pensjon ved 67 år og 62 år henholdsvis 49 prosent og 34 prosent for menn. For kvinner var andelen 73 prosent og 14 prosent. De to siste årene viser tallene at andel nye 67-åring har gått ned med rundt to prosentpoeng årlig. Se figur 3.

Figur 3. Nye alderspensjonister 62 og 67 år. Kjønn. Andel i forhold til alle nye innenfor hvert kjønn. 1.-3. kvartal 2011- 1.-3. kvartal 2015

Blant dem som tar ut alderspensjon fra 67 år er det mange som har overgang fra andre pensjoner. I de tre første kvartalene i 2015 var det 15 400 av de nye alderspensjonistene som tok ut pensjon fra 67 år som hadde overgang fra uføretrygd, 500 fra gjenlevendepensjon og 8 400 fra AFP. Til sammen blir dette 24 300, dvs. at nærmere 3 av 4 nye 67-årige alderspensjonister har hatt en pensjon før de

ble alderspensjonister. Hvis vi ser bort fra de som har overgang til alderspensjon ved 67 år fra andre pensjoner, er det 62 år som er den mest populære uttaksalderen for alderspensjon.

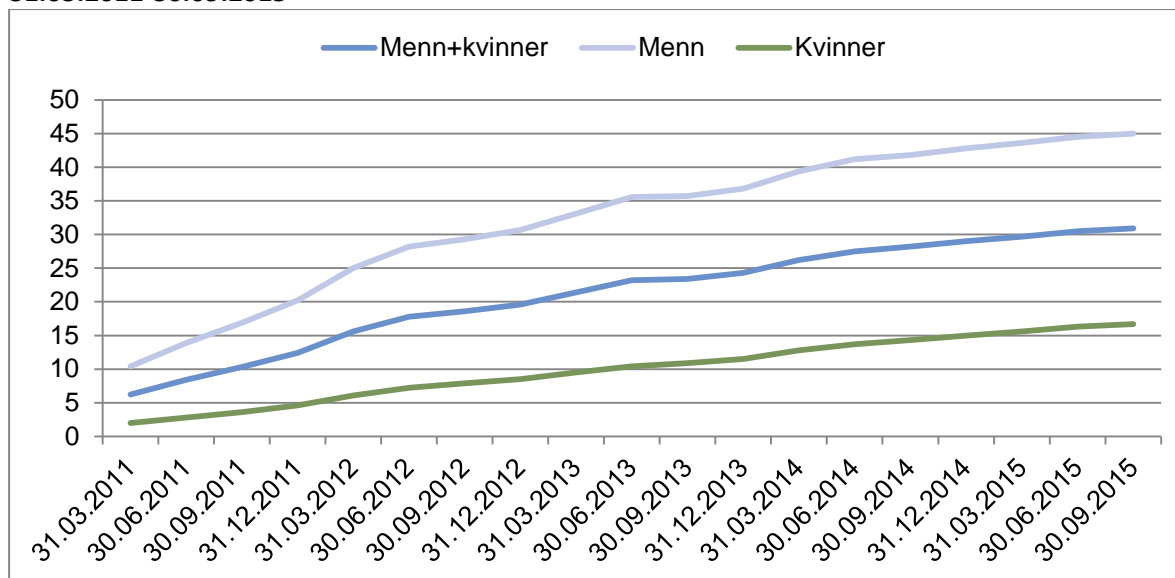
Uttak før fylte 67 år: Flest menn, men kvinneandelen øker

Etter at pensjonsreformen trådte i kraft 1. januar 2011 er det mange som har rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Kvinner har i langt mindre grad enn menn benyttet seg av denne muligheten. Viktige årsaker er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkåret for å ta ut tidlig alderspensjon, og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner. Blant dem som har muligheten til å ta ut tidlig alderspensjon, ser vi allikevel at andelen menn har vært nesten dobbelt så høy som andelen kvinner. En mulig årsak til dette er blant annet at kvinner har lengre forventet levealder enn menn og derfor i større grad er tjent med å utsette uttaket av alderspensjon.

Pr. 30. september 2015 er det 87 300 alderspensjonister i aldersgruppa 62-66. Dette er en økning på 8 300 fra 30. september 2014. Menn utgjør 73 prosent av alle i aldersgruppa 62-66 år ved utgangen av 3. kvartal 2015, mot 83 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2011.

31 prosent av 62-66-åringene i befolkningen har tatt ut alderspensjon pr. september 2015. Ved første telletidspunkt etter at pensjonsreformen trådte i kraft (utgangen av 1. kvartal 2011) var andelen seks prosent. Det er store forskjeller på menn og kvinner: 45 prosent av mennene og 17 prosent av kvinnene i befolkningen er alderspensjonister når de er mellom 62 og 66 år (figur 4).

Figur 4. Alderspensjonister 62-66 år. Kjønn. Andel av befolkningen i samme aldersgruppe. 31.03.2011-30.09.2015

Fylkesfordeling

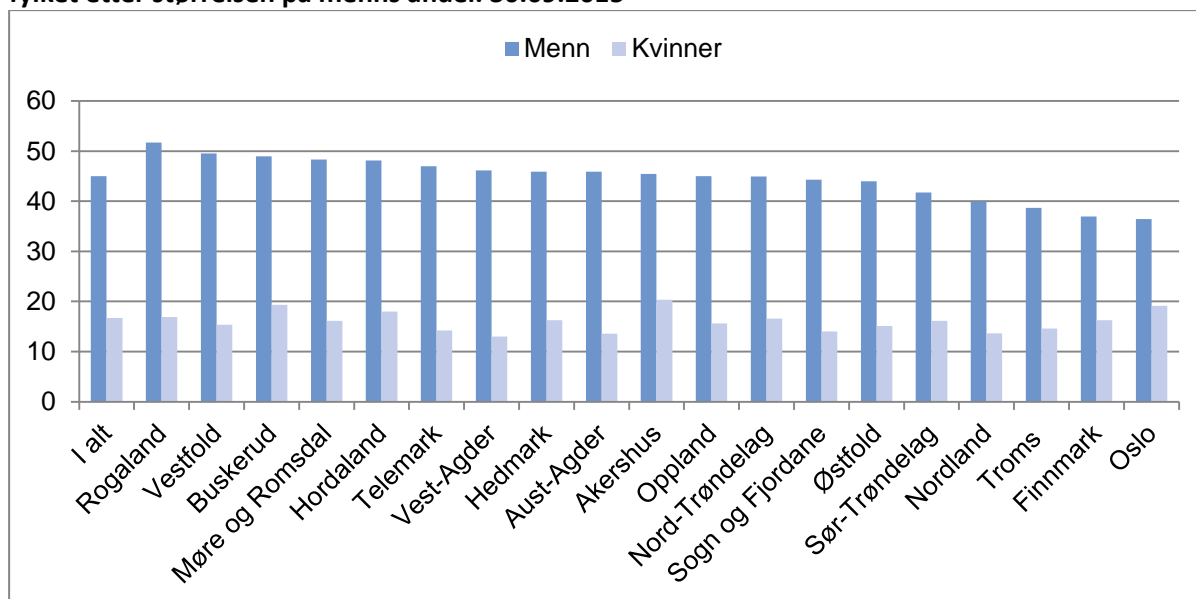
Rogaland har den høyeste andelen 62-66-åringene i forhold til det totale antallet alderspensjonister i fylket med 12,5 prosent. Lavest andel har Nordland med 9,1 prosent. Sogn og Fjordane har den høyeste andelen alderspensjonister 85 år og over med 16,8 prosent, mens Finnmark ligger lavest

med 11,8 prosent. Disse forskjellene har sammenheng både med forskjeller i uttaksadferd og i alderssammensetningen i fylkene.

Rogaland har også høyest andel med alderspensjon sett i forhold til befolkningen i gruppa 62-66 år med 34,8 prosent. Troms og Finnmark er lavest med 27 prosent. Blant kvinnene er Akershus høyest, med 20,4 prosent og Vest-Agder lavest med 13 prosent. Se figur 5.

Tallene påvirkes ikke bare av uttaksadferd, men også av hvor mange som oppfyller vilkårene for å ta ut alderspensjon i hvert fylke. Se statistikkpubliseringen pr. 31. desember 2014 for mer om dette

Figur 5. Alderspensjonister 62-66 år. Kjønn og fylke. Andel av befolkningen 62-66 år i det enkelte fylket etter størrelsen på menns andel. 30.09.2015

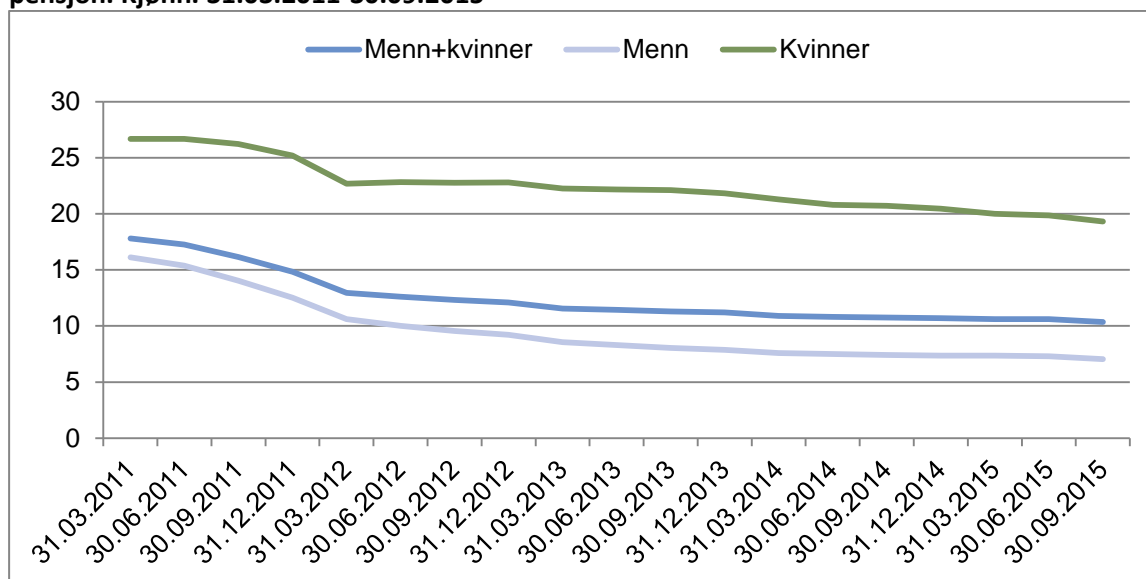

Gradert pensjon stadig mindre brukt

Av de 360 000 som mottok alderspensjon etter nye regler pr. 30. september 2015 er det 10 700 som har tatt ut gradert pensjon. Andelen alderspensjonister 62-66 år med gradert pensjon blir stadig mindre, men nedgangen avtar. Ved utgangen av 1. kvartal 2011 var andelen 18 prosent mot 10 prosent ved utgangen av 3. kvartal 2015. Uttak av gradert pensjon har vært mer populært blant kvinner enn blant menn. 19 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene i alderen 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av 3. kvartal 2015, mens tilsvarende for menn var sju prosent.

Som figur 6 viser har både menns og kvinners andel med gradert pensjon gått ned siden pensjonsordningen trådte i kraft 1. januar 2011.

Figur 6. Alderspensionister 62-66 år. Kjønn. Andel med gradert pensjon i forhold til alle med pensjon. Kjønn. 31.03.2011-30.09.2015

Av dagens alderspensionister i alderen 62-72 år har 359 000 hatt mulighet til å endre uttaksgrad. Av disse er det 18 700, dvs. 5,2 prosent, som har benyttet seg av denne muligheten siden de ble alderspensionister første gang. Andelen er 5,6 prosent for menn og 4,8 prosent for kvinner. Som forventet øker andelen som har endret uttaksgrad, med tiden som pensionist. Det er pensionister som har hatt vedtak om alderspensjon i mer enn fire år som har størst andel med endret uttaksgrad; hhv. 10,5 prosent av mennene og 7,6 prosent av kvinnene.

Stadig færre minstepensionister

Antall alderspensionister med minstepensjon ved utgangen av 3. kvartal 2015 er 145 300, dvs. en nedgang på 6 800 fra utgangen av 3. kvartal 2014. Nedgangen i minstepensjonsandelen skyldes en modning av pensjonssystemet¹ og at nye pensjonister i større grad enn tidligere har vært yrkesaktive. Den første årsaken er den viktigste for menn, mens den andre forklaringen i stor grad gjelder for kvinner.

Andelen minstepensionister i forhold til alle alderspensionister er 17 prosent pr. 30. september 2015 mot 29 prosent samme periode i 2006. Kvinnene utgjorde 87 prosent av minstepensionistene både ved utgangen av 3. kvartal 2006 og ved utgangen av 3. kvartal 2015. Andelen kvinnelige minstepensionister sett i forhold til *alle* kvinnelige pensjonister viser imidlertid stor nedgang i tiårsperioden. Pr. 30. september 2006 var 44 prosent av de kvinnelige alderspensionistene minstepensionist mot 28 prosent pr. 30. september 2015.²

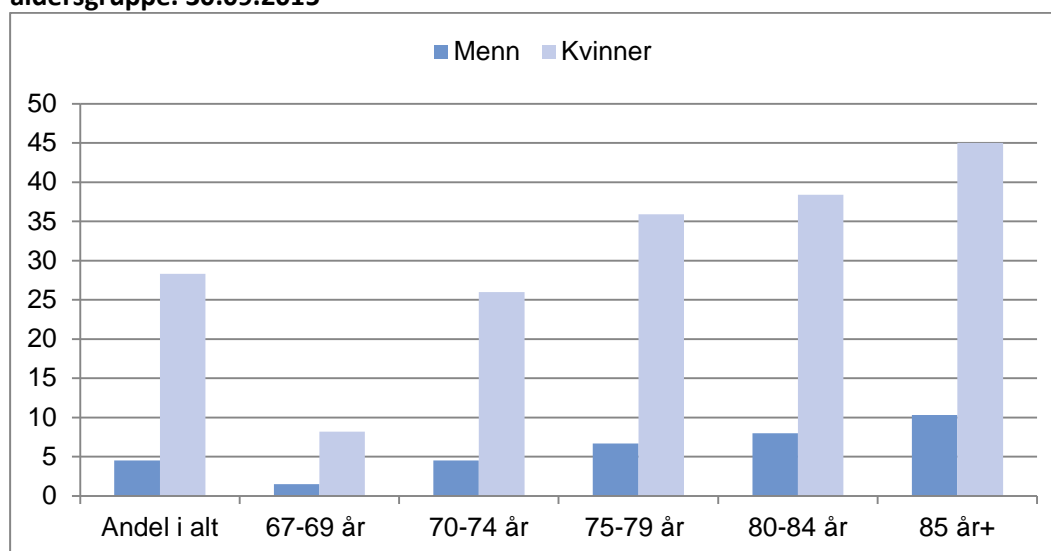
Figur 7 viser den store forskjellen i andelen minstepensionister, både kjønns- og aldersmessig. Vi ser at det ikke er så stor forskjell på de to aldersgruppene 75-79 år og 80-84 år, mens andelen gjør et

¹ Yngre fødselskull har hatt anledning til å tjene opp pensjonspoeng i flere år, fordi 1967 var første mulige år for pensjonsopptjening. De som er født i 1940 og fylte 67 år i 2007, er de første som har hatt anledning til full opptjening ved fylte 67 år.

² Definisjonen av minstepensjon ble noe endret fra 2011 bl.a. ved at ny AFP i privat sektor blir medregnet i pensjonen ved vurderingen av om den enkelte er minstepensionist.

hopp til den eldste aldersgruppa. Vilåret for uttak av alderspensjon før 67 år er at man har tjent opp en pensjon som overstiger minste pensjonsnivå ved fylte 67 år. Dette er årsaken til at det ikke finnes minstepensjonister blant 62-66-åringene, og aldersgruppa er derfor heller ikke med i alderskolonnene i figuren. Kolonna «Antall i alt» viser alle minstepensjonister som andel av alle alderspensjonister.

Figur 7. Minstepensjonister. Kjønn og alder. Andel av alle alderspensjonister i den enkelte aldersgruppe. 30.09.2015

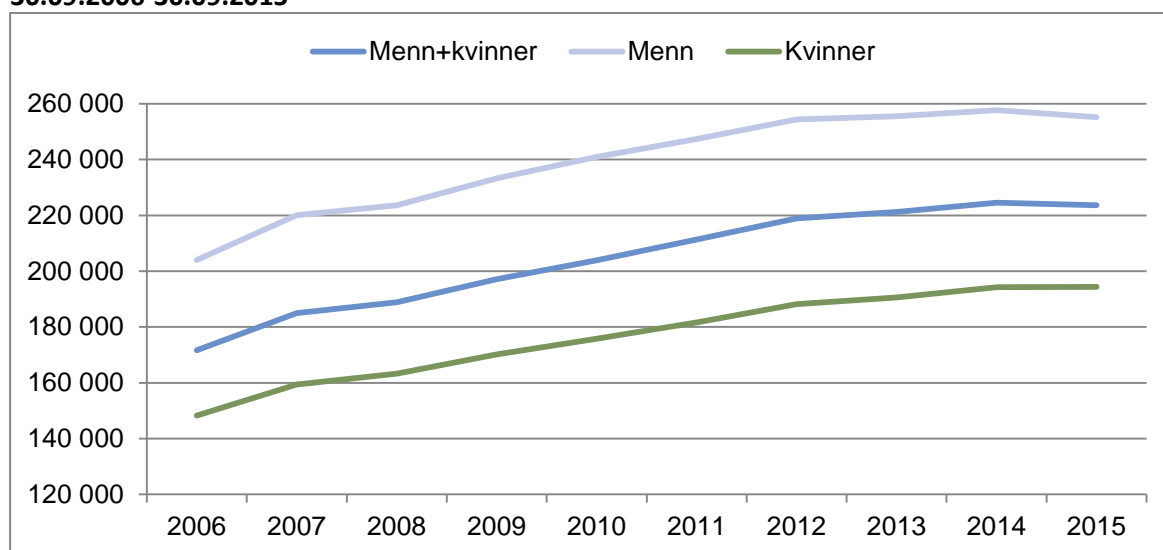
Kjøpekraften avtar blant alderspensjonistene i 2015

2015 er det første året det vises en nedgang i den gjennomsnittlige årlige alderspensjonen (omregnet med konsumprisindeksen) i løpet av 10-årsperioden. For menn er den årlige alderspensjonen 255 200 kroner pr. 30. september 2015 mot 257 700 kroner pr. 30. september 2014, dvs. en nedgang på 2 500 kroner eller en prosent. Pensjonen for kvinner økte fra 194 300 kroner til 194 400 kroner.

Nedgangen skyldes blant annet lav lønnsvekst i 2015, noe som førte til at økningen i grunnbeløpet fra 1. mai 2014 til 1. mai 2015 ble på 1,9 prosent. Alderspensjoner blir regulert med lønnsvekst fratrukket en faktor på 0,75 prosent, og alderspensjonistene fikk en økning i sine pensjoner på 1,2 prosent fra 1. mai 2015. Økningen i konsumprisen fra september 2014 til september 2015 var på 2,1 prosent.

Tallene viser en betydelig vekst i kjøpekraften blant alderspensjonister gjennom hele den siste 10-årsperioden, bortsett fra 2015. På lengre sikt har derfor alderspensjonister flest hatt god utvikling i kjøpekraften. I 2015 vil for øvrig årsveksten i alderspensjonene være høyere enn hva veksten i september isolert sett tilsier. Årsaken er at pensjonsreguleringen fra 1. mai 2014 var på 2,9 prosent. Det fører til at veksten i alderspensjonene for 2015 sammenliknet med året før vil være sterkere i perioden januar til april enn i perioden mai til desember.

Figur 8. Gjennomsnittlig årlig pensjon. Kjønn. Beløp i kroner omregnet med konsumprisindeksen. 30.09.2006-30.09.2015

Både blant menn og kvinner er det aldersgruppa 85 år og over som har lavest pensjon fram til og med 2010. Aldersgruppa 62-66 år, som kom inn da den nye ordningen trådte i kraft fra 1. januar 2011, har lavest pensjon både for menn og kvinner fra og med 2011. Dette skyldes først og fremst de fleksible uttaksreglene for alderspensjon, der pensjonen blir justert for gjenstående levealder på uttakstidspunktet. Tidlig uttak gir derfor lavere årlig pensjon. I tillegg er de fleste med gradert pensjon i aldersgruppa 62-66 år.

Tilleggspensjon

Tilleggspensjon gis til alderspensjonister som har tjent opp pensjonspoeng gjennom å ha vært i arbeid eller hatt andre typer pensjonsopptjening. Andelen med tilleggspensjon har økt fra 91,5 prosent pr. 30. september 2006 til 96,2 prosent pr. 30. september 2015. Det er særlig blant kvinnene at andelen med tilleggspensjon øker, fordi stadig flere kvinnelige alderspensjonister har vært yrkesaktive. Andelen økte fra 87,6 prosent til 94,2 prosent i 10-årsperioden.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Fra februar 2012 får uføre som har overgang til alderspensjon ved 67 år et skjermingstillegg som del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealderjusteringen. Ved utgangen av 3. kvartal 2015 er det 93 900 alderspensjonister som mottar skjermingstillegg, dvs. en andel på 11 prosent i forhold til alle alderspensjonister. Ved utgangen av 3. kvartal 2012 var andelen 4,4 prosent.

Kombinert med uføretrygd

Både pr. 30. september 2014 og 2015 er det ca. 2 600 personer som har alderspensjon i kombinasjon med gradert uføretrygd.

Sysseissettngen blant eldre

Etter innføringen av pensjonsreformen fra 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år³. Om lag 60 prosent⁴ av de 62–66-åringene som har mulighet til å ta ut alderspensjon⁵, har valgt å gjøre dette. Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert. For mange var avtalefestet pensjon (AFP) eneste mulighet til tidligpensjon før 2011. AFP hadde imidlertid svake arbeidsinsentiver, da pensjonen ble redusert ved årlig arbeidsinntekt over 15 000 kroner. Slik fungerer fortsatt AFP-ordningen i offentlig sektor.

Av nye alderspensjonister 62-66 år i 2014 var i overkant av 80 prosent i arbeid før uttaket. Figur 9, som angir hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid, viser at mange i denne aldersgruppen fortsetter i jobb.⁶ 61 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år kombinerer pensjon med fortsatt arbeid. Dette innebærer at omtrent tre fjerdedeler av de som var i jobb før uttak av alderspensjon, fortsatt er i arbeid.

Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er i klart mindre grad brukt blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år inkluderer de som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser, slik at aldersgruppene ikke er helt sammenlignbare.

Utviklingen i andelen som jobber ved siden av pensjonen har vært stabil siden pensjonsreformen trådte i kraft i 2011. For aldersgruppen 62–66 år var det ved utgangen av 4. kvartal 2011 63 prosent som var i arbeid ved siden av pensjonen. I aldersgruppen 62-64 år er det nå flere enn før som jobber ved siden av pensjonen, mens det er færre i aldersgruppen 65–66 år. I den siste gruppen vil det nå finnes personer som allerede har mottatt pensjon i noen år, og det er derfor som ventet at flere av disse nå har sluttet i arbeid.

Blant alderspensjonistene under 67 år er det 63 prosent av kvinnene som kombinerer pensjonen med arbeid, mot 61 prosent av mennene. Blant alderspensjonistene i alderen 67–69 år er det derimot flest menn som fortsetter i arbeid.

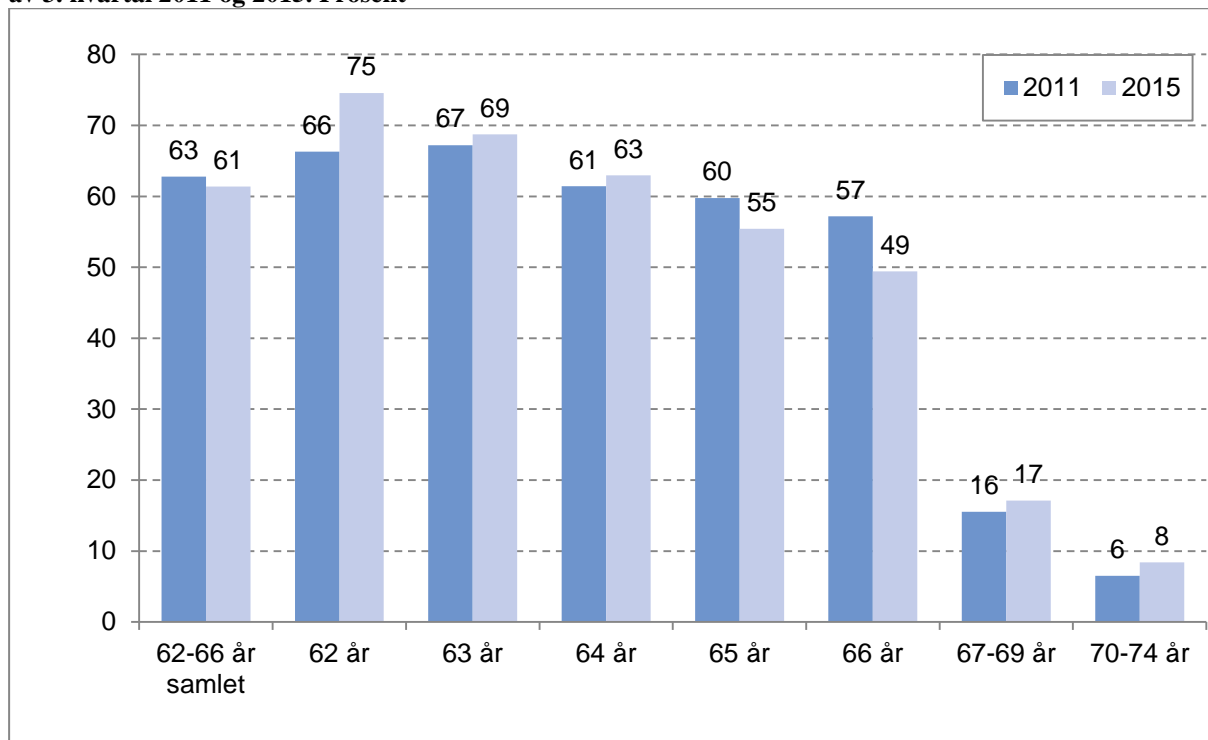
³ De fleksible uttaksreglene medfører at pensjonen øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

⁴ Forventet for 2015.

⁵ Uttak før 67 år krever en viss størrelse på opptjeningen.

⁶ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker-/arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

Figur 9. Alderspensionister 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer pensjon med arbeid. Utgangen av 3. kvartal 2011 og 2015. Prosent

Mens figur 9 viser at mange av de som har tatt ut alderspensjon fortsetter i jobb, ser vi i figur 10 på utviklingen i sysselsettingen totalt sett ved utgangen av 3. kvartal i 2010–2015.

For aldersgruppene 60 år og over har sysselsettingen økt år for år for de fleste årskullene.

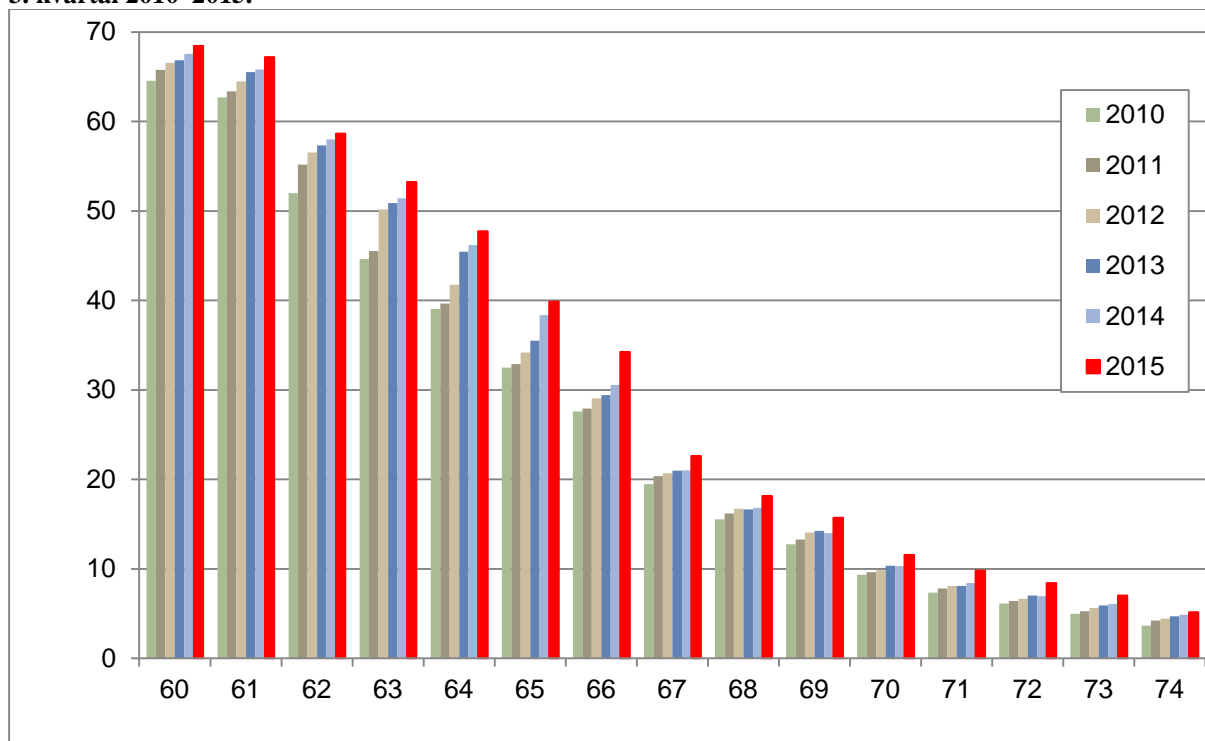
I tillegg til en positiv effekt av pensjonsreformen, ligger det også andre forklaringer bak de økte sysselsettingsandelene for dem over 60 år. Blant disse forklaringene kan vi nevne:

- Høyere levealder og bedre helsetilstand blant de eldre.
- De som nå blir 60 år har et høyere utdanningsnivå enn eldre årskull.
- En generasjonseffekt blant kvinner, ved at de kvinnene som nå passerer 60 i større grad har vært i arbeid tidligere og derfor også arbeider mer etter fylte 60.
- Mer positive holdninger til at seniorer fortsetter lenger i arbeid både blant arbeidstakere og arbeidsgivere⁷.

Flere av disse trendene taler for at utviklingen med høyere sysselsetting blant dem over 60, vil fortsette også i årene fremover.

⁷ <http://seniorpolitikk.no/fakta/norsk-seniorpolitisk-barometer-tjuefjorten>

Figur 10. Personer 60–74 år i registrert arbeid. Andel av befolkning i samme aldersgruppe. Utgangen av 3. kvartal 2010–2015.

Pensjonsreformen førte til økt sysselsetting fra 2011. I tallene for 3. kvartal ser vi en spesielt stor økning i sysselsettingsandelen for 62-åringene i 2011, og at økningen gradvis har forplantet seg videre til aldersgruppen 63–66 år. Dette tyder på at reformen i særlig grad har påvirket sysselsettingen blant personer som allerede fra 62 år har hatt muligheten til å kombinere alderspensjon med arbeid uten at pensjonen blir redusert.

Den såkalte A-ordningen ble innført fra 1. januar 2015 og medførte endringer i krav og rutiner for hvordan bedrifter rapporterer om arbeidsforhold. Dette har også påvirket statistikken som ligger til grunn for å beregne andelen personer i arbeid for 3. kvartal 2015. En viktig endring er at personer som er i permisjon eller er permitterte inngår i grunnlaget. Før 1. januar 2015 innebar rutinene at personer som var i permisjon eller var permittert skulle meldes ut av registeret, slik at disse i liten grad inngikk i grunnlaget for å beregne andelen i arbeid. Omleggingen innebærer at veksten i sysselsettingen fremstår som mer omfattende enn hva den faktisk har vært i perioden, og at tallene for 2014 og 2015 ikke vil være helt sammenlignbare.

Det er allikevel grunn til å tro at omleggingen har hatt mindre effekt for de eldre aldersgruppene, da denne gruppen i mindre grad tar ut foreldrepermisjon.

I figur 11 viser vi endring i sysselsetting for ett-årige aldersgrupper i alderen 60-74 år fra tredje kvartal 2014 til tredje kvartal 2015 målt i prosentpoeng. For alle aldre er det en positiv endring, men det er særlig 66-åringene som har hatt en markant økning i andelen i arbeid. Andelen 66-åringene i arbeid har økt med 3,7 prosentpoeng fra tredje kvartal 2014.

Noe av denne økningen skyldes, som nevnt, omleggingen av arbeidstakerstatistikken. Men det var også ventet at andelen i arbeid ville øke uavhengig av omleggingen. Dette kan sees i sammenheng med at de som er 66 år i 2015 var det første årskullet som kunne ta ut alderspensjon fra fylte 62 år. Siden pensjonsreformen innebar at det ble mulig å kombinere arbeid og alderspensjon fikk dette årskullet fra fylte 62 år et høyere sysselsettingsnivå enn tidligere årskull.

Figur 11. Endring i andelen personer 60–74 år i registrert arbeid fra 3. kvartal 2014 tom 3. kvartal 2015. Prosentpoeng

